

Милош Богдановић

Музеј Југославије, Београд

О НЕОБХОДНОСТИ ТРАНСФОРМАЦИЈЕ СТАЛНИХ ПОСТАВКИ МУЗЕЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ

DOI 10.5937/kultura2588109B

УДК 069.51-048.44(497.1)

оригиналан научни рад

Датум пријема: 20. 9. 2023.

Датум прихватања: 04. 03. 2025.

Сажетак: Предмет овог рада је проблем неистотовања одговарајуће систематизације фонда Музеја Југославије и још увек нејасног идентитета ове установе који из тога произлази. С тим у вези, заступљено је предвиђење да би најбољи пут или предуслов за решење овог проблема представљала трансформација садашњих сталних поставки које нису у стању да рефлектују (осим на неадекватан начин), нису да генеришу концепцију музеја, а која би, дакле, за последицу имала и одређено, целисходније следеће читавање његовог фонда (систематизацију). Другим речима, у раду је изложен став да би, након што се уваже одређене датости с којима се Музеј Југославије суочава како на нивоу фонда, тако и на нивоу изложбених капацитета и назива установе (а које су досад углавном биле недовољно уважаване) било могуће доћи до онога што би пре свега (оптимално) требало да буде његова примарна излачка делатност, па самим тим и до одговарајуће систематизације његовог фонда.

Кључне речи: Музеј Југославије, Меморијални центар Јосип Броз Тито, сталне поставке, музејски фонд, систематизација

Увод

Музеј Југославије настао је фузијом фондова више институција, пре свега Меморијалног центра Јосип Броз Тито и Музеја револуције народа и народности Југославије. Иако је идеја била да се спајањем ових фондова направи некаква основа за музеј који би се бавио Југославијом (југословенским наслеђем), утисак је да Меморијални центар Јосип Броз Тито још увек врло успешно репродукује сопствени идентитет. Кључни разлози су што је читав простор садашњег Музеја Југославије заправо простор на ком се налазио некадашњи Меморијални центар (тачније, један његов део), као и да је фонд Меморијалног центра, осим што је знатно богатији и разноврснији од фонда Музеја револуције, сам по себи и веома специфичан. Ово је довело до неуспеха свих покушаја синтезе

поменутих фондова због чега и имамо ситуацију да Меморијални центар још увек репродукује идентитет, односно, да је Музеј Југославије и даље у великој мери заправо Меморијални центар *Јосип Броз Тито*. Ипак, уверени смо да, осим што је неопходна, та синтеза такође и могућа, и намера нам је да укажемо на начин на који би она била постигнута.

Другим речима, у овом раду бавићемо се проблемом непостојања одговарајуће систематизације фонда Музеја Југославије, и још увек нејасног идентитета ове установе који из тога произлази. С тим у вези, заступаћемо гледиште да би најбољи пут или предуслов за ово представљала трансформација садашњих сталних поставки која би за последицу имала и одређено целисходније сагледавање читавог његовог фонда (систематизацију).

Фактичко стање

Главна идеја у овом раду је да покажемо да би систематизацију фонда Музеја Југославије требало покушати спровести на бази онога што би пре свега (оптимално) требало да буде његова примарна излагачка делатност, одн. сталне поставке. Пре него што наведемо детаље које би претпоставке то подразумевало, неопходно би било рећи нешто више о томе чиме Музеј Југославије коначно располаже (фактичко стање), што би се односило како на његов збирни фонд, тако и на, у овом случају скоро једнако важан, инфраструктурни потенцијал.

Као што је речено, Музеј Југославије формиран је на простору некадашњег Меморијалног центра *Јосип Броз Тито* и чине га три од укупно девет објеката колико је Меморијални центар бројао: Музеј 25. мај, Кућа цвећа и такозвани Стари музеј. Са друге стране, рекли смо како је, што се тиче фонда, Музеј Југославије пре свега резултат спајања два – фонда Меморијалног центра и фонда Музеја револуције. Будући да су, као што сам навео, ови фондови веома различити, добро би било да се мало детаљније задржимо на сваком од њих.

Фонд Меморијалног центра се у прошлости третирао као владарски легат и њега су у највећој мери чинили и још увек га чине предмети које је *Јосип Броз Тито* добијао на поклон, како од државника, тако и од народа. Ипак, иако разврстани по уобичајеним музеолошким критеријумима (врсти грађе), ови предмети творе изразито хетерогену целину између осталог састављену од збирки попут збирке штафета, збирке одликовања и признања Јосипа Броза, али и збирки као што су археолошка, етнографска, техничка или ликовна збирка. Са друге стране, када је реч о фонду Музеја револуције, збирке овог музеја су мање или више стереотипне збирке једног историјског музеја какав је Музеј револуције, и које су сведочиле, „а и даље сведоче о политичком животу и политизацији југословенског друштва у периоду нестабилне монархије, са посебним акцентом на револуционарном деловању радничке класе између два рата”. Такође, реч је о збиркама које нам говоре „о ратном периоду усмереном на партизански покрет, социјалистичкој револуцији и страдању становништва”, као и „о успостављању новог друштвеног система са спорадичним сведочанствима о касном социјализму у Југославији”.

Као што се може приметити, иако идеолошки обојен и делимично једнодимензионалан, утисак је да, концептуално гледано, фонд Музеја револуције не одудара битно од идеје институције каква би Музеј Југославије требало да буде. Другим речима, у њему имамо предмете који, иако понешто једнострано, ипак недвосмислено сведоче о југословенској историји, због чега дакле и није потребно – нити би, чини се, уопште било могуће – некакво ново или посебно интерпретирање овог фонда. Ствари међутим, стоје битно другачије када је у питању фонд Меморијалног центра где се из поменутих разлога јавила потреба да се, уместо као владарски легат, он почне тумачити кроз „идеју корпуса поклона као слике (југословенског) света са аутентичним вернакуларом”¹.

Другим речима, с обзиром на гашење Меморијалног центра и формирање Музеја Југославије, очекивано је било да се фонд Меморијалног центра подреди новој концепцији, и да се, уместо као пуки владарски легат, почне третирати као фонд из кога се потенцијално може нешто ишчитати када је у питању југословенско наслеђе. Међутим, док је то заиста случај са једним његовим делом – захваљујући великом, пре свега симболичком потенцијалу којег у том смислу одређени предмети, па и читаве збирке имају – испоставило се да други ипак није могуће интерпретирати на тај начин или да је, прецизније говорећи то могуће, али по цену формулисања оптималне мисије и визије новоформираног Музеја Југославије.

Другим речима, карактеристика свих досадашњих покушаја систематизације је тежња да се „читав фонд Меморијалног центра интерпретира као ризница сведочанстава о југословенском наслеђу”. Међутим, ако није сасвим неоправдана, сматрамо да је у питању премиса која изнова води на погрешан пут и која је један од главних разлога репродуковања идентитета Меморијалног центра и спотицања у покушајима успостављања музеја каква би Музеј Југославије требало да буде. Са друге стране, сматрамо да би се кроз нову и одговарајућу концепцију сталних поставки ова ствар могла кристалисати на један, за концепцију музеја, позитиван начин.

Осим што говори у прилог становишту да су садашње сталне поставке незадовољавајуће и да само рефлектују објективне неодређености и дихотомије са којима се Музеј Југославије суочава, приметимо како је ово приступ који у први план истиче значај ових поставки уопште, а који се, са музеолошког становишта не може преценити: „Стална поставка је легитимација сваког музеја (...) она је увек одраз ширине фондова његових збирки (...), а постизање читљивости појединог изложеног музејског предмета или пак групе предмета у сталној поставци

1 Према томе, док су „историчарско-документарно усмерење Музеја револуције, његове прецизно разрађене методологије хронолошке и тематске обраде предмета формирале уређену целину са јасним политикама даљег колекционирања”; Ђорговић, М., Момчиловић-Јовановић, А. Од (ре)валоризације фонда Музеја историје Југославије, преко сталне поставке ка концепцији Музеја Југославије, у: *Ошварамо гејо*, (2017), Београд: Музеј Југославије, стр. 12; требало би имати у виду да је фонд Меморијалног центра настајао ‘стихиски’, сабирањем разноврсних поклона које је Тито добијао као државник.

само је ствар једноставне разумљивости значења; већ у сталној поставци мора постати читљивом политика музеја, односно, мора постати потпуно јасном сврха и смисао скупљања (концепција, *џрим. ауџора*)”.²

Према томе, ако имамо у виду нека од основних начела музеолошке методологије, као и чињеницу непостојања јасне концепције Музеја Југославије, изгледа оправданим инсистирање на сталним поставкама као бази преко које би та концепција евентуално могла да се артикулише. Међутим, пре него што се ближе позабавимо њима, након представљања фондова, сада би било добро рећи нешто више о скоро једнако важним изложбеним капацитетима Музеја Југославије, пре свега, о капацитетима када су у питању сталне поставке.

Као што је речено, Музеј Југославије наследио је три од укупно девет објеката колико је Меморијални центар бројао, и као што су његови фондови специфични, можемо слободно рећи да су то и његови објекти. Ове специфичности су условљене различитим факторима и произлазе како из карактера самих објеката, тако и из конкретне музејске праксе која подразумева прављење сталних и тематских изложби. Међутим, када је реч о музејској пракси, с обзиром на актуелни назив установе који се, по свему судећи, више неће мењати, оно што би пре свега требало имати у виду је *нужности* формирања сталне поставке која би се – директније него садашња, о чему ће бити више речи касније – бавила Југославијом.³ Овде се, међутим, суочавамо са одређеним ограничењима која су за нас индикативна, а која нам, осим фондова, намеће и помињани инфраструктурни потенцијал Музеја Југославије.

Наиме, с обзиром на то да се зграда Музеја 25. мај показала као најпогоднија за реализацију тематских изложби (и да је, уосталом, то била и остала једна од њених превасходних намена), а да се, са друге стране, у Кући цвећа налази Титов гроб, где је дакле, било каква изложба увек од другоразредног значаја када је тај објекат у питању, ако уважимо нужност реализовања поставке која би се непосредније него садашња тицала Југославије, и која би, дакле, представљала најзначајнији (леgitимацијски) део понуде Музеја Југославије, утисак је да би једини простор за то могао да буде Стари музеј. Са друге стране, ако уважимо чињеницу да је Кућа цвећа пре свега маузолеј, чини се да можемо закључити и како би свака изложба која би у њој била реализована, требало да буде тесно (јасно и недвосмислено) везана за личност Јосипа Броза (и Јованке Броз).

Другим речима, имајући у виду чиме Музеј Југославије коначно располаже, као и шта би у њему пре свега требало радити, утисак је да се у стварности суочавамо са низом ограничења наметнутим различитим факторима. Међутим, такође верујемо да би, уместо да се схвате као одређени хендикеп у конкретној кустоској пракси, ова ограничења требало пригрлити и искористити као смернице за јед-

2 Maroević, I. (1993) *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije, str. 223-224.

3 Ова нужност је тим пре израженија из разлога што је од прошле године Музеј Југославије постао матична институција када је у питању југословенско наслеђе.

ну нову и потенцијално целисходнију систематизацију фонда у којој би сталне поставке биле од кључног значаја.

Актуелне сталне поставке Музеја Југославије

Према томе, сматрамо да би из одређеног пресека датости са којима се суочавамо како на нивоу фондова, тако и на нивоу изложбених капацитета и назива *установе* било могуће излучити кључне појмове, па самим тим и направити одговарајућу базу за једну, по мом мишљењу, *целисходнију* расподелу укупног фонда. Са друге стране, сматрамо да би сталне поставке у том смислу требало да одиграју пресудну улогу и као један од аргумената у прилог овоме представимо стање са садашњим сталним поставкама Музеја Југославије које нити су у стању да рефлектују (осим на негативан начин), нити да генеришу концепцију музеја. Међутим, пре критичког осврта, неопходно би било рећи нешто више о самим тим поставкама – сталној поставци у Кући цвећа под називом „Умро је друг Тито”, и сталној поставци у Старом музеју под називом „Музејска лабораторија: Отворени депо”.

Када је реч о другој, ову изложбу карактерише нека врста сталног или дугорочног рада на њој, који је замишљен да се састоји из више фаза (суштински, из две) и чији би коначан резултат требало да буде стална поставка посвећена Југославији (југословенском наслеђу). С тим у вези, с обзиром на независну ситуацију концептуалне расцепљености и хетерогености фонда о којој смо говорили, идеја прве фазе је била да се кроз један релативно мали узорак представи читав фонд Музеја Југославије, што је подразумевало да кустоси „према свом нахођењу и преференцама изаберу предмете из збирки за које су задужени и које најбоље познају”.⁴ То значи да је током прве фазе изложена најразличитија грађа: од Титових личних предмета, одликовања и признања која су му додељивана, до егзотичних поклона које је добијао и историчарско-документарне грађе која чини садржај фонда Музеја револуције, уз истовремено акцентовање или чињење транспарентним разлике између овог и фонда Меморијалног центра. Ипак, мишљење аутора је било да би, кроз бављење неким од најважнијих феномена везаним за Југославију (такозваним стратешким темама, као што су *Крај другој светској рат, Радници и фабрике*), ови предмети и сведочанства могли да представљају грађу од које би било могуће направити и једну релативно кохерентну сталну поставку која се тиче Југославије (или југословенског наслеђа), као и да би се, из једног таквог рада можда могла изродити и некакава синтеза различитих фондова.

Реч је о другој фази у реализацији сталне поставке у Старом музеју која је још увек у току и која у складу са одређеним феноменима значајним за југословенско наслеђе, подразумева кустоске и уметничке интервенције на постојећој грађи –

4 Ђорговић, М., Момчиловић-Јовановић, А. Од (ре)валоризације фонда Музеја историје Југославије, преко сталне поставке ка концепцији Музеја Југославије, у: *Ошварамо дејо*, (2017), Београд: Музеј Југославије, стр. 12–13.

дакле, грађи која је презентована у првој фази.⁵ Са друге стране, када је у питању стална поставка у Кући цвећа, њу тренутно чини поставка под називом „Умро је друг Тито”, којом, према речима аутора, „Музеј Југославије наставља промишљање тема које се преламају кроз личност Јосипа Броза Тита, као и улоге, значаја и симболике самог простора у којем се изложба налази. Полазећи од Титове смрти, изложба пружа могућност за сагледавање тог догађаја, али и друштвене неизвесности која је уследила, позивајући посетиоце да садржаје изложбе повежу са сопственим сећањима, осећањима, искуствима и знањима”.⁶

Другим речима, у питању је стална поставка у којој је „велика улога дата *обичном народу*”, и коју, када је реч о објекту у коме је реализована, карактерише то што су њеном реализацијом у тај простор „први пут уведени и *кријички* (мој курзив) гласови”.⁷ Са друге стране, када говоримо о конкретној коришћеној грађи, требало би рећи да је у питању поставка колажног типа у чијој изради је употребљен „разноврстан материјал, од фотографија, докумената, штампе, штафета, плаката, преко артефаката који представљају комбинацију фолклора, народне радиности и маргиналне уметности”,⁸ до радова савремених уметника попут Драгана Срдића, Горанке Матић, Новог колективизма и Миленка Михајловића.

Концепцијалне слабости сталних поставки Музеја Југославије

Према томе, при формулисању сталне поставке у Старом музеју, уместо уобичајеним путем који у нормалним околностима подразумева одређену, претходно формулисану концепцију од које се иде ка изложби, идеја је била да се крене „од збирки и изложбе, ка концепцији”,⁹ па, самим тим ка одговарајућој сталној поставци која би је рефлектовала. Са друге стране, када је реч о сталној поставци у Кући цвећа, у питању је један врло промишљен, ауторски приказ снаге Титовог култа међу обичним народом која се посебно манифестовала у тренуцима његовог испраћаја на вечни починак, али и преиспитивања и демистификације тог истог култа који су уследили у годинама након тога. Међутим, иако поседују неке позитивне карактеристике, обе ове изложбе одликују одређене слабости од којих је вероватно највећа што нам не омогућавају оно што је од кључног значаја за установу, а то је дакле, генерисање одрживе, дугорочније политике Музеја Југославије (систематизацију фонда).

5 Ово треба схватити врло условно, јер не само што су, када је реч о кулоским интервенцијама, неретко увођени нови предмети на поставку, приликом уметничких су аутори излагали материјал који ни не припада фонду.

6 <https://muzej-jugoslavije.org/exhibition/umro-je-drug-tito/>, 20. 05. 2021; посећено 04. 03. 2023.

7 Исто.

8 Исто.

9 Ђорговић, М. и Момчиловић-Јовановић, А. Од (ре)валоризације фонда Музеја историје Југославије, преко сталне поставке ка концепцији Музеја Југославије, у: Отварамо депо, (2017), Београд: Музеј Југославије, стр. 13.

Иако је идеја била да се иде од фонда ка концепцији, као и да се направи поставка која ће се тицати Југославије (југословенског наслеђа), с обзиром на начин на који су аутори замислили да то буде учињено, испоставило се да је изложба у Старом музеју од самог почетка била оптерећена разним тешкоћама и пропустима. Један од тих пропуста, ако можемо тако рећи, односи се на чињеницу да се у реализацији њене прве фазе некритички пошло од поменутог премисе да *целокућан фонд* Меморијалног центра треба третирати као грађу која се тиче југословенског наслеђа. Тако имамо Титове личне предмете, екзотичне поклоне из разних делова света, одликовања и признања која су му додељивана као неку врсту „сировог материјала” који чека обраду у другој фази („Музејској лабораторији”), и који би, кад она буде завршена, требало да нам на свој начин сведочи и о југословенском наслеђу. Ово међутим, све више изгледа немогуће, те да је грешка од самог почетка била та што је тај материјал уопште укључен у изложбу; са друге стране, када је реч о материјалу са којим би то било могуће учинити, дакле, са грађом која има јаке симболичке и историјске конотације када је Југославија у питању, све више се испоставља да је предвиђени начин рада на њој (друга фаза) неодговарајући и да за последицу има репродуковање стихијске логике прве фазе („Отвореног депоа”), коју је требало да превазиђе.

Другим речима, чак и када бисмо занемарили да један велики део грађе изложене у првој фази није могуће читати као део југословенског наслеђа и претпоставили да сви предмети које налазимо на изложби имају велики репрезентативни и интерпретативни потенцијал када је реч о југословенском наслеђу, имајући у виду начин на који им се приступа, све је извесније да ћемо реализацијом друге фазе доћи до поставке која се само индиректно тиче Југославије и југословенског наслеђа: једном речју, имаћемо изложбу која се, уместо Југославијом, *бави одређеним феноменима који су са њом у вези*, из чега међутим (из те везе) никако не следи да посетилац треба или чак може да нешто закључи када је реч о Југославији и југословенском наслеђу. Кључни разлог због којег је то тако је по мом мишљењу тај што не постоји никаква хипотеза која би се тицала целине изложбе (изузев на пуком, декларативном нивоу, где такође није најјаснија), што нам сведочи и да су сами феномени (стратешке теме) изабрани веома произвољно, због чега се дакле и не види зашто би сведочили о било чему изузев о себи самима.

Према томе, оно што овој изложби пре свега недостаје је некаква генерална идеја или фокус, о чему сведочи и то што, како време пролази и стратешке теме (феномени) се умножавају, тако се и изложба све више уситњава и распарчава, без постојања било какве назнаке да ће се у неком тренутку она слити у некакву смислену целину. Осим високог степена произвољности у избору тема (феномена) као последице поменутог непостојања некакве опште идеје, сматрамо да је један од разлога због којег је то тако, у превеликој транспарентности тих истих тема које их, када се рад на њима заврши, чини херметичним а изложбу расцепканом, без могућности „синтаксичке артикулације” међу њеним саставним деловима.

Као што можемо претпоставити, овакво стање је доста неповољно и ни у ком смислу не изгледа да ће произвести позитивне ефекте по концепцију музеја и систематизацију фонда како су се аутори надали.¹⁰ Са друге стране, проблеми са којима се суочава поставка у Кући цвећа су нешто другачије природе, али и они имају ту особину да не помажу значајно у дефинисању мисије и визије Музеја Југославије.

Наиме, сматрамо да је главни проблем који се тиче актуелне поставке у Кући цвећа тај што је исувише *локалној карактера* и специфична, због чега никако не одговара идеји сталне поставке једне институције *од глобалној значаја* какав би Музеј Југославије морао да буде. О овоме између осталог сведочи и једна од њених главних идеја по којој би посетиоци требало да понуђене садржаје „повежу са сопственим сећањима, осећањима, искуствима и знањима”, одакле следи да је изложба пре свега намењена људима за које Југославија и Тито представљају проживљено искуство, а који чине релативно мали проценат посетилаца Музеја који ће с временом свакако бити све мањи.

Једном речју, тешкоћа са сталном поставком у Кући цвећа, под називом „Умро је друг Тито” јесте што за своју публику претпоставља једну релативно малу и врло профилисану групу људи. Са друге стране, постоји и проблем велике специфичности самог изложеног материјала који подразумева како концептуалне (критичке) радове савремених уметника, тако и веома концептуалне (критичке) кустоске захвате који су у великој мери нечитљиви изван контекста и без значајније количине одговарајућег предзнања које се не може очекивати од просечног посетиоца.

Иако нема сумње да би Музеј Југославије овакве поставке требало да негује, исто тако сматрамо да то не би могле да буду сталне, већ искључиво тематске изложбе које би, уз то још имале легитимитет тек пошто је дефинисана одговарајућа база у односу на коју бисмо деконструисали, интерпретирали и правили критички отклон. Међутим, будући да такве базе још увек нема, а да би, по свему судећи, Кућа цвећа требало да буде једно од места за њено артикулисање (о чему ће ускоро бити више речи), то сваку поставку овог типа унапред дисквалификује као потенцијалну изложбу реализовану у овом простору.¹¹

10 Свему овоме сам непосредно сведочио када сам 2022. године радио у својству координатора за реализацију стратешке теме „Радници и фабрике”. Наиме, током рада се испоставило да је у оптицају било више различитих радних наслова као што су „Индустријско друштво”, „Индустријско наслеђе”, итд, што је утицало и да интервенције буду доста слободне (произвољне) и неповезане. Пошто ниједан од поменутих наслова на крају није одговарао целини реализованих интервенција, неопходно је било посегнути за принудним решењем које је пронађено у наслову „Радници и фабрике”.

11 Другим речима, када је реч о сталној поставци у Кући цвећа, у питању је изложба у којој се аутор поставља на један изразито критички и високо интерпретативни ниво (уопштено узев, ово је приговор који се може упутити и сталној поставци у Старом музеју, нарочито када је реч о другој фази њене реализације) о чему сведоче *критички гласови* који се, како

*Предлој трансформације сталних поставки и
систематизације фонда Музеја Југославије*

Као што смо видели, проблеми са сталним поставкама Музеја Југославије су вишеструки, али је, с обзиром на ситуацију у којој се музеј налази, највећи од њих вероватно тај што нам ниједна не нуди скоро никакве смернице за преко потребну систематизацију фонда. Имајући то у виду, у наставку ћемо изнети схватање како би обзиром на постизање овог циља, те поставке требало да изгледају, барем у општим цртама. Међутим, претходно ћемо опет морати да се позовемо на већ помињане датости и ограничења са којима се Музеј Југославије суочава, али овог пута са нешто већим акцентом на изложбеним капацитетима него на фондовима.

Као што је речено, Музеј Југославије броји укупно три објекта у којима је могуће реализовати изложбе: Музеј 25. мај који служи за тематске и два о којима смо већ говорили и у којима се реализују сталне поставке (Кућа цвећа и Стари музеј). Са друге стране, када је реч о датостима и на неки начин, *обавезама* које се пред њим налазе, рекли смо како би, с обзиром на назив, Музеј Југославије морао да има поставку која се *нејосредније* тиче Југославије, као и да би, на основу укупног стања по питању изложбених капацитета, за реализацију те поставке једини простор била зграда Старог музеја (као што се, иако понешто неспретно, у том правцу већ иде). Пошто смо уважавањем наведених датости одредили шта је то што би пре свега требало радити у објектима 25. мај и Стари музеј, чини се да нам остаје још Кућа цвећа као место где и даље није најјасније шта би то било.

Уопштено узев, верујемо да би најоптималније решење како за Кућу цвећа, тако и за концепцију Музеја Југославије било да изложба реализована у овом простору буде што директније везана за Јосипа Броза (и Јованку Броз). Међутим, додаћемо да би кључну грађу или *језиро* садржаја те поставке требало тражити међу једним, не малим бројем предмета који се тренутно налазе у Старом музеју.

Наиме, када смо говорили о врсти грађе која је изложена у првој фази рада на сталној поставци у Старом музеју (дакле, „Отвореном депоу”), поменули смо између осталог велики број предмета за које све више изгледа да их неће бити могуће третирати као сведочанства о југословенском наслеђу, због чега не би ни требало да буду укључени у поставку која би била реализована на овом месту. Овде између осталог имамо у виду предмете који се блиско тичу Јосипа Броза и Јованке Броз, као што су лични предмети брачног пара, одликовања и признања, плакете и портрети државника, а који, иако можда не нарочито занимљиви, чине важан део свеукупног фонда Музеја Југославије. Имајући то у виду, ови предмети би требало да буду изложени (видљиви), а будући да, по свему судећи, то неће моћи да буде у Старом музеју, а да је Музеј 25. мај резервисан за тематске изложбе, остаје Кућа цвећа као место за излагање наведене грађе.

наводи, „по први пут појављују у објекту какав је Кућа цвећа”. Међутим, због непостојања одговарајуће базе или концепције музеја, не изгледа сасвим јасним смисао ових гласова на месту као што је Кућа цвећа, осим као одређени субверзивни акт који је сам себи сврха.

Другим речима, када је реч о првом кораку у систематизацији фонда, као и, упоредо с тим, ослобађању простора за прављење смисленије изложбе о Југославији и југословенском наслеђу, један значајан број предмета изложених у Старом музеју – као што су, пре свега, Титови лични предмети, одликовања, признања, плакете и сл. – заправо би требало пренети и изложити у Кући цвећа. Међутим, ово ни у ком смислу не би требало схватити као некакав компромис, јер је, када је поменута грађа у питању то је најприродније место на коме би ови, иначе *врло важни* предмети када је фонд Музеја Југославије у питању, требало да се налазе.¹²

Према томе, од свих предмета који се тренутно налазе у Старом музеју, а које, како ствари стоје, неће бити могуће третирати као сведочанства о југословенском наслеђу а да то не буде карикатурално, неке би требало сасвим примерено *блајо-творно* изложити на (новој) сталној поставци у Кући цвећа. Међутим, исто тако би требало рећи и да за један број предмета који имају врло мали или скоро никакав интерпретативни потенцијал када је реч о југословенском наслеђу – због чега би дакле, и њих требало изместити из Старог музеја – Кућа цвећа не би била најоптималније решење. Имајући то у виду, предлог би био да се у Музеју 25. мај за ове предмете предвиди један мањи простор у коме би се направила нека врста сталне поставке или сталног програма који би се тематски заснивао на њима (односно, који би био развијан на бази те грађе).

Овде имам у виду необичне предмете, пре свега поклоне које је Тито добијао, који такође представљају важан део фонда и нешто по чему је он карактеристичан, али који поседују мали интерпретативни потенцијал када је реч о југословенском наслеђу и чије третирање као таквих, ако није сасвим непримерено, за последицу има помињано репродуковање идентитета Меморијалног центра. Пошто, како верујемо, ни ови предмети немају будућност у Старом музеју – а у Кући цвећа има много прече и примереније грађе за излагање – с обзиром на њихов не мали значај пре свега када је историјат Музеја Југославије у питању, за њих би требало отворити једну мању сталну поставку у згради Музеја 25. мај.

Другим речима, од ових предмета било би пожељно направити одређену (концептуалну) целину, која би, уместо о југословенском наслеђу сведочила о значајном историјату самог Музеја Југославије. Уопштено узев, ова поставка не би захтевала превише простора и могла би да буде реализована у једном делу такозване међусале Музеја 25. мај где се, према старим плановима објекта, некада налазио депо. С тим у вези, с обзиром на карактер грађе о којој је реч, ова поставка би могла да преузме назив прве фазе садашње поставке „Отворени депо”, мада би „Кабинет Југославија”, којим би дакле, била истакнута несвакидашњост многих од

12 Ствари би по питању значаја ових предмета вероватно биле другачије да Музеј Југославије у свом саставу нема тако важан и специфичан објекат као што је Кућа цвећа. Међутим, пошто Кућа цвећа још увек представља најважнији (најатрактивнији) део понуде Музеја, ова чињеница умногоме увећава њихов значај и на свој начин сведочи о датостима са којима се Музеј Југославије суочава.

тих експоната, био примеренији назив.¹³ Међутим, док овде не изгледа да је потребан неки нарочито разрађен концепт – јер би, с обзиром на карактер тих предмета, они барем у почецима могли релативно стихијски да се излажу – чини се ипак да то није случај када су у питању објекти као што је Кућа цвећа и Стари музеј. Имајући то у виду, пожељно би било да понудимо мало конкретније смернице по питању концепција изложби реализованих у овим објектима.

Концепцију изложбе у овом објекту пре свега требало би артикулисати око Титове сахране, чиме би био уважен глобални карактер овог догађаја који, као такав, већ говори много тога о Титу и о самом том објекту. С тим у вези, неопходно би било показати зашто је сахрана привукла толику пажњу и окупила толики број највиших светских званичника, што би дакле, у први план истакло оно што је битно, а то је Титова репутација међународно признате и истакнуте политичке фигуре која се залагала за мир и промовисала пријатељске односе и сарадњу међу народима.

Другим речима, сматрамо да би поставком у Кући цвећа било неопходно указати на Титово деловање у пољу међународне политике, као што је, пре свега, оно унутар Покрета несврстаних, али и шире. Међутим, требало би имати у виду да то деловање не би било илустровано поклонима које је добијао, јер би то било банално – а, с обзиром на карактер тих предмета (етнографски, археолошки, итд.), у одређеном случајевима и сасвим бизарно – већ преко неких конкретних историјских артефаката везаних за Титов активизам у циљу развијања тих мрежа сарадње, као и угледа којег је на тај начин стекао, а о коме сведоче предмети попут одликовања, признања, итд.

Сматрамо да би изложбу у Кући цвећа требало конципирати око Титове сахране, што би мотивисало приказивање како његове репутације светски признатог државника, тако и разлога које су до тога довели.¹⁴ Са друге стране, када је у питању изложба у Старом музеју, проблем је нешто сложенији, али верујемо да и за њу постоји начин да се доведе у једно прихватљиво стање које би, штавише, имало позитивне ефекте по потенцијалну концепцију музеја (или барем, у стање које не би битно одударало од те концепције).

Премештањем једног значајног броја предмета у Кућу цвећа и у Музеј 25. мај, у Старом музеју бисмо добили једну релативно чисту ситуацију када је реч о предметима (*врсци и грађе*) који се тичу Југославије, и који би, дакле, требало да сведоче о југословенском наслеђу.¹⁵ Међутим, чак и да је ситуација у Старом музеју

13 Овај назив је већ коришћен за изложбу коју је Музеј Југославије реализовао 2018. године за потребе манифестације „Музеји за 10“, чији сам био коаутор.

14 Једна од добрих страна садашње сталне поставке у Кући цвећа је та што је, колико нам је познато, у питању прва изложба реализована у том простору која у свом средишту на неки начин има Титову сахрану. Међутим, као што смо видели, том догађају се приступа на начин који није адекватан када су овај објекат и концепција Музеја Југославије у питању.

15 Ово премештање не би требало схватити дословно, већ би га првенствено требало схватити *концепцијално*, као повезивање *одређеној теми* грађе са објектом у којем би, из разлога које смо навели, најпримереније (најоптималније) било изложити је.

од почетка била потпуно чиста, начин на који се тим предметима приступа није одговарајући, јер за резултат има изложбу која чува стихијску логику прве фазе рада на њој, и која се, како нам се чини, само индиректно тиче Југославије. Главни разлог овоме је што не постоји никаква општа идеја у складу са којом би се интервенисало и којој би феномени који се тичу југословенског наслеђа на одговарајући начин кореспондирали. Имајући то у виду, предлог би био да се изложба у Старом музеју стави у један историјски (хронолошки) оквир од стварања до распада Југославије, с тим што би се, уместо историјског, у њој превасходно бавило симболичким нивоом југословенског наслеђа.

Другим речима, сматрам да је идеја којом би се до реализације изложбе у Старом музеју дошло кроз бављење одређеним темама (феноменима) у основи добра идеја, али и да јој је неопходан неки чвршћи оквир који би посетиоце директније упућивао на Југославију и југословенско наслеђе. С тим у вези, предлог је да се бављење југословенским наслеђем стави у једну јасну хронолошку (историјску) перспективу која би у највећој мери служила као позорница за бављење неким важним темама када је реч о том наслеђу. Осим што би посетиоцима од почетка било јасно да се ради о југословенском наслеђу, овакав приступ би и кустосима омогућио један, у великој мери неарбитран избор *фундаменталних* тема које се суштински протежу кроз читаву историју Југославије, као што су, пре свега, *мултиетничност, йројрес, еманципација, култи владара, (југословенски) идентитет и социјализам*.

Другим речима, за разлику од досадашњих, сматрамо да постоји један дубљи слој тема које би унутар оваквог приступа било могуће обрађивати, али и међусобно повезивати (синтаксички артикулисати). Међутим, ово би захтевало да те теме као и рад на њима буду мање транспарентни, а више имплицитни, што би умањило досадашње негативне ефекте њихове превелике специфичности и затворености. Осим што су фундаменталне за југословенско наслеђе, верујемо да би наведене теме испуниле све ове захтеве.¹⁶

Пошто смо, имајући у виду све битне факторе које би требало уважити, изнели предлог трансформација сталних поставки Музеја Југославије, било би добро скренути пажњу на ефекте те трансформације по концепцију музеја, или прецизније, систематизацију фонда.

Пре свега, приметимо како се, формулисањем наведених сталних поставки, истовремено формулише и основ за разликовање три целине (кључних појмова) које би требало да буду базичне када је у питању примарна излагачка делатност Музеја Југославије. Прву би чинила целина коју повезујемо са Старим музејем (тачније, са сталном поставком која би била реализована у њему) и која би се пре свега тицала предмета који нам директније од осталих сведоче о Југославији и

16 Такође, сматрамо да реализација ове изложбе никако не би искључивала уметничке интервенције, али и да би те интервенције биле могуће тек када постоји релативно јасан општи оквир у односу на који би кустоси оправдавали потребу (захтев) за њима.

југословенском наслеђу. Друга целина, коју бисмо на концептуалном плану повезивали са Кућом цвећа, била би целина која нам сведочи о Титу (и Јованки Броз), док би трећа, која би била у вези са објектом 25. мај била целина која би се односила на необичне предмете који такође чине важан део фонда, јер сведоче о историји Музеја Југославије. Имајући то у виду, једна од последица овакве расподеле би била да се читав фонд Музеја револуције искључиво може тицати прве целине (Југославије), док би фонд Меморијалног центра био практично разбијен на три дела: први, којег би чинили предмети који имају велики, пре свега симболички потенцијал када је у питању југословенско наслеђе, због чега би били синтетизовани са грађом фонда Музеја револуције (прва целина), други, у који бисмо сврстали све предмете који нам на најнепосреднији начин сведоче о Титу и његовом деловању на међународној политичкој сцени (статусу светски признатог државника) и трећи којег би чинили необични предмети који сведоче о (необичној) историји Музеја Југославије.

Према томе, уместо сагледавања грађе Музеја Југославије на начин на који се то чинило досад и на који је она пре свега разбијена на различите фондове, добили бисмо три посебне целине – „Југославија”, „Тито” и „Разно”, што би представљало једну оптималну прераспodelу и, с обзиром на датости и обавезе са којима се Музеј Југославије суочава, функционалну синтезу тих фондова. Међутим, оно што је такође значајно је да ова синтеза не би захтевала и неку нову систематизацију у смислу трансформације постојећих збирки или фондова музеја, већ, у складу са наведеном расподелом, само увођење одговарајућег, врло једноставног система нотације у постојећу документацију.

Другим речима, сматрамо да би овакав приступ омогућио једну интерну и, за запослене у музеју дакле, веома функционалну систематизацију фонда. С тим у вези, предлог би био да се, у зависности од степена значаја којег одређени предмет има за целину којој припада,¹⁷ свака од ових целина даље подели на три потцелине (катеорије). Тако на пример, предметима које би одликовао висок степен припадности првој целини или „Југославији” – као што су, на пример, предмети који имају велики симболички потенцијал када је реч о представљању југословенског наслеђа или одређених фундаменталних тема с њим у вези – у документацији би била додељена ознака „J1”. Са друге стране, ознаку „J2” носили би артефакти који сведоче о важним догађајима из југословенске историје, док би са „J3” били означени предмети са мањим историјским и симболичким значајем, али чији би степен припадности овој целини и даље био сразмерно већи него целинама „Тито” и „Разно” (као на пример, узорци производа југословенске индустрије и сл).

17 Када је у питању тачно утврђивање којој целини одређени предмет припада, не би било нарочито проблематично ако би се усвојило све што је речено досад; штавише, било би могуће сачинити одређени алгоритам који би, преко потенцијалне изложивости предмета у сваком од објеката, доста прецизно приказивао и његов *квоцијент припадности* свакој од наведених целина.

Уопштено узев, исти принцип би био примењен када је реч о целини „Тито” коју повезујемо са предложеном поставком у Кући цвећа, где би, на пример, предмете са ознаком „Т1” чинили Титови лични предмети, оне са ознаком „Т2” одликовања и признања која је добијао, док би „Т3” чинио један број поклона који директније од осталих упућују на њега и Јованку Броз. На самом крају, остаје целина „Разно” са сталном поставком (програмом) у Музеју 25. мај који би се тицао ње, и где бисмо, под „Р1” имали предмете који представљају део светске културне баштине у власништву Музеја Југославије (аутентични археолошки предмети, камење са месеца и сл), у „Р2” необичне предмете са овдашњих простора попут, на пример, занатског оружја и сл, док би „Р3” вероватно чинили најнеобичнији предмети од сасвим мале естетске и документарне вредности, а какве у великом броју налазимо у Музеју Југославије.¹⁸

Закључак

У овом раду бавили смо се нужношћу трансформације сталних поставки Музеја Југославије. Видели смо како та нужност пре свега произлази из потребе за одговарајућом систематизацијом фонда овог музеја, у вези с чим су понуђени предмети шта би требало радити, и како би те поставке, најуопштеније говорећи, требало да изгледају да би је омогућиле.

Иако не сматрамо да је у било ком аспекту реч о најидеалнијем, имајући у виду сва ограничења и обавезе које се пред њим налазе, сматрамо да је реч о *мирној* *најојштималнијем* решењу када је систематизација фонда Музеја Југославије у питању. Другим речима, поменуте обавезе и ограничења требало би уважити и на неки начин искористити, што би, заједно са одређеним концептуалним захватима који се тичу самих поставки, као и некакве елементарне валоризације постојеће грађе и инфраструктурних потенцијала, генерисало преко потребну и више него функционалну систематизацију фонда Музеја Југославије.

18 Требало би имати у виду да је овде у питању само скица и да би неко прецизније утврђивање захтевало озбиљнији рад и међукустоски дијалог. Битно је да би, уколико би се одлучили за овај приступ, кустоси требало да теже немешању наведених категорија, односно, да би један предмет могао припадати различитим целинама само ако је од врло малог значаја за сваку од њих. Тако на пример, један артефакт би могао да има ознаке „Р3” и „Ј3” (на пример, неки необичан предмет који има некакав југословенски симбол на себи, нпр. петокраку), али никако и „Т2” и „Р3”, или, што би било још горе, „Ј1” и „Т1”. Штавише, мешање наведених категорија на поменуте начине био би поуздан знак да систематизација није успела и да би требало тражити друго решење.

ЛИТЕРАТУРА:

- Maroević, I. (1993) *Uvod u muzeologiju*, Zagreb: Zavod za informacijske studije.
- Ђорговић, М. и Момчиловић-Јовановић, А. Од (ре)валоризације фонда Музеја историје Југославије, преко сталне поставке ка концепцији Музеја Југославије, у: *Ошва-рамо дејо*, (2017), Београд: Музеј Југославије.
- Музеј Југославије. *Умро је гпуј Тито*, доступно на: <https://muzej-jugoslavije.org/exhibition/umro-je-drug-tito/>

Miloš Bogdanović

The Museum of Yugoslavia, Belgrade

ON THE NECESSITY OF TRANSFORMING PERMANENT
EXHIBITIONS OF THE MUSEUM OF YUGOSLAVIA

Abstract: The subject of this paper is the issue of the lack of proper systematization of the Museum of Yugoslavia's fund, and in general, the resulting vague identity of this institution. In this respect, it is argued that the best path or precondition for this would be the transformation of the existing permanent exhibitions that can neither reflect (except in a negative way) nor generate the conception of the Museum, which would therefore result in a certain, more purposeful way of viewing its entire fund (systematization). In other words, the suggestion presented in the paper is that it would be possible, after acknowledging certain facts which the Museum of Yugoslavia is facing both at the level of its fund and at the level of exhibition capacities and the name of the institution (which have been insufficiently acknowledged so far), to achieve what should be primarily (and optimally) its primary exhibition activity, and therefore, provide a proper systematization of its fund.

Key words: *Museum of Yugoslavia, Josip Broz Tito Memorial Centre, permanent exhibitions, Museum fund, systematization*